

סדר מועד

מסכת שבת

פרק ראשון

ב: ידיעות הטומאה שנים שהן ארבע – ומפורש בגמ' דפ' שבועות שנים (שבועות ג.) [שבועות שנים שהן ארבע] – שאוכל ושלל אוכל, שאכלתי ושלל אכלתי. ידיעות הטומאה שנים: טומאת קודש וטומאת מקדש, שהן ד: קודש ומקדש. יציאות השבת ב': הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית, [שהן] ד': הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית, מראות נגעים ב': שאת ובהרת, [שהן] ד': שאת ותולדתה בהרת ותולדתה*. (דע)

ג. המפיים מורסא. (מפייס)

המפיים מורסא בשבת – "מכה טריה" (ישעיה א, ו) תרג' במחא מרססא.

(רס ב)

ומפיים מורסא – פי' בועא, כלומר עוצר הבועא להוציא ממנה המוגלא והליחה. (מורסא)

ג: *בר פחתי – פי' בר רברבני, כדכתיב "והפחות הראשונים" (נחמיה ה, טו). איכא דאמרי: בר פחתי, דכתיב "ומחץ פאתי מואב" (במדבר כד, יז) פי' שהיה לו פנים בהלכה ובכל מקום. (בר – פחתי) בכרמלית – מוסבר לקמן (ו.) בע' כרמלית.

ד. הדביק פת בתנור – בשבת במזיד התירו לרדותה קודם שתאפה שיבא לידי איסור סקילה – שהאופה בשבת מאבות מלאכות היא, ולא איפשיטה, וקשיא לן² מכדי רדיית פת חכמה היא ואינה מלאכה, דגרסינן פ' כל כתבי (לקמן קיז:) תנא דבי שמואל: "כל מלאכת עבודה לא תעשו" יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, וכיון שאינה מלאכה אמאי לא פשטו לה להיתירא? ואמר ר' חננאל ז"ל: קבלנו מרבותינו כי בעיא זו להיתר בפטור ומותר היא, לפיכך לא איפשיטא. וי"א: כי רדיית הפת (והאפייה) [האפויה] היא חכמה ואינה מלאכה היא, אבל רדייתה בעודה עיסה קודם שיקרמו פניה מלאכה היא, הלא תראה הפת האפויה אפשר לרדותה בסכין וכיוצא בה, אבל העיסה אי אפשר לרדותה אלא בידים שנמצא כמו לש ועורך ומתקן הוא ואינו מקלקל, ולפיכך לא הזכירו במקום זה הא דתנא דבי שמואל כלל, ללמד שאינו דומה זה לזה... (יד ד)

א. כ"פ ר"ח לשבועות (כ"י) וזהו קצור ממה שמוכח במס' שבועות.

ב. כ"פ ר"ח ומוכח באר"ז הל' ערב שבת סי' ט', גם הרי"ף מביא את הקושיא, אך מתרץ תירוצ' אחר, ועיין מה שהשיג הר"ז, והשיב עליו הרמב"ן והר"ן, ועיין בתוס' ר"ה (כט:).

מפיים – סוחט, מוציא.

מורסא – בועת מוגלה, פצע

מלא מוגלה.

בר פחתי – מוסבר בברכות

(יג:) (ע' 36).

קְלוּטָה כְּמוֹי שֶׁהוֹנְחָה דְּמִיָּא – פִּי קְלוּטָה כְּמוֹ שֶׁהוֹנְחָה – תְּפוּשָׁה
בְּאוֹרֵי אַע"פ שֶׁלֹּא הוֹנְחָה כְּמוֹ שֶׁהוֹנְחָה דְּמִיָּא. (קִלְט)

ד: * זִיז – פִּי תִרְגוֹם "יִצְעִי" (מַלְכִּים-א ו, ה) זִיזָא, וְהֵן הַקּוֹרוֹת הַיּוֹצֵאִין מִן
הַכּוֹתֵל לַחוּץ. (זִיז)

ה. בְּטִרְסָקָל שְׁבִידוֹ – פִּי כְּלִי שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מֵעֶרְבָה קְלוּפָה וְאוֹכְלִין עָלָיו
לֶחֶם וְרַחֵב אִמָּה אַחַת וְיֵשׁ שְׂרַחֵב ב' אֲמוֹת וּבִלְשׁוֹן קֹדֶשׁ טַסְקָא וּבִלְשׁוֹן אֲרָמִי
טוֹרִינָא וְיֵשׁ לוֹ מַכְסָּה עוֹר. א"ב: פִּי בִלִּי שֶׁלֹּחַן שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים, וְרִשִּׁי לֹא חֹשׁ
לִפְּהֵמָלָה, בְּמַסְכַּת שֶׁבֶת בִּפְּ"א דְּתוּלִין (קִלְט). אֲבָל מִטָּה וְכֹסֶא טִרְסָקָל
וְאֶסְלָא פִּי שֶׁהוּא מִין כֹּסֶא, וְכִשְׁהָאֲדָם נוֹטֶה עַל אַרְבַּע רִגְלִים. (טִרְסָקָל)
שְׁלִשְׁלָל יָדוֹ לְמִטָּה מְשֻׁלְּשָׁה – "וְתוֹרִידִם בַּחבִּל" (יְהוֹשֻׁעַ ב, טו) תִּרְגוֹם
וְשִׁלְשֵׁלְתָן בְּאֶטְוִנָא, "וְשִׁלְחָה מִבֵּיתוֹ" (דְּבָרִים כד, א) תִּרְגוֹם [י] וְשִׁלְתִּיהָ מִבֵּיתָהּ.
א"ב: תִּרְגוֹם "וּמוֹסְרוֹת עֶרּוֹד (אִיּוֹב לט, ה) וְשׁוֹשְׁלִי עֶרּוֹדָא, וּבְמַסְכַּת חוּלִין פֶּרֶק
וְאֵלּוֹ טִרְפוֹת (סג). הַשּׁוֹלָה דְּגִים מִן הַיָּם לִשׁוֹן הָעֵלָאָה דֶּרֶךְ שִׁלְשׁוֹל וְהוּא הַפֶּךְ
יִרְדֶּה, וְתִרְגוֹם "וְאֵת הַשֶּׁלֶךְ" (וִיקְרָא יא, יז; דְּבָרִים יד, יז) וְיֵת שֶׁלִּי נוֹנָא, וְעֵנִין קְרוֹב
לִזָּה בְּמַסְכַּת שֶׁבֶת פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה שְׂרָצִים (קִי). כֹּסֶא קָמָא – מִרְפָּא, אִידֶךְ –
מְשֻׁלְּשֵׁל, פִּי מוֹרִיד וּמְרִיק הָרַעִי. (שֶׁל ג)

בְּשׁוּחָה – פִּי כְּפוּף, כְּדֹכְתִּיב, "הַלְכוּף כְּאֶגְמוֹן רֹאשׁוֹ" (יִשְׁעִיָּה נח, ה).
(ש ח ב)

* גּוּמָא – בּוֹר, כְּדֹכְתִּיב "חוֹפֵר גּוּמָץ בּוֹ יְפוֹל" (קִהְלָת י, ח). (גִּם ב)
* נָנָם – א"ב: פִּי בִלִּי וְרוֹ' אִישׁ קָצֵר קוֹמָה וְדְּבָרִים קְצָרִים. תִּרְ"ו "אוֹ דֶק"
(וִיקְרָא כא, א) אוֹ נָנָו. (נָנָס)

כְּדָאֲמַר רַבִּי בְּכוֹתֵל מְשׁוּפָּע – "אַשְׁדּוֹת הַפֶּסֶגָה" (דְּבָרִים ג, יז) תִּרְגוֹם
יְרוּשְׁלָמִי: "שִׁיפּוֹעַ בֵּית רִמְתָּא. " (שִׁפּוֹעַ)

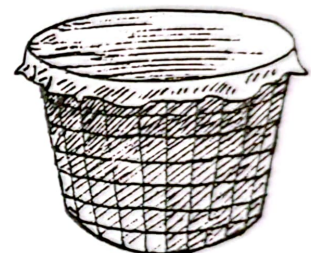
ה: אֶסְכּוּפָה – פִּי אֶסְכּוּפָה – מִפְתָּן. (אֶסְכּוּפָה)
אֶזְדָּא – פִּי יֵצֵא וְהֵלֶךְ כְּמוֹ "מִילְתָּא מִנִּי אֶזְדָּא" (דְּנִיָּאל ב, ה), וְכֵן בְּכָל מָקוֹם
שִׁיאֲמַר אֶזְדָּא פְּלוּנִי לְטַעֲמִיהָ. (אֶזְדָּא)
טָבּוֹל יוֹם – פִּירוּשׁ שֶׁהִיָּה טָמֵא וְטָבֵל אֲבָל לֹא בָּא הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו. (טָבֵל ב)

- ג. לִפִּי גִרְסַתְנוּ – כְּמִי.
- ד. אֵת דְּבָרֵי הָעֶרּוֹךְ מִבִּיָּאִים הָרִשׁ וְהָרָא"שׁ בְּפִי כְּלָלִים פְּכ"ב מ"י, וּמִסִּיִּים שֵׁם: וְיֵשׁ לוֹ מַכְסָּה
אַחַת שֶׁל אֲבָן כְּמוֹ שִׁישׁ לוֹ לְסַפֵּסֵל רִגְלֵי מִצַּד א' וּמִצַּד אַחַת אֵין לוֹ רִגְלֵי אֲלָא מִנִּיחוֹ עַל הָאֲבָן
וְאוּלַּי כֵּן הִיָּתָה גִירְסַת הָרִשׁ בְּהָעֶרּוֹךְ. וְרַב הָאִי גָאוֹן מִבִּיָּא שֵׁם: פִּי בְּשִׁאֲלֵלוֹת שֶׁלֹּחַן שֶׁל עֲצֵי
כוֹוָאֲרָן אוֹ שֶׁל מַתְכָּת, שְׂרִגִּילִין בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּנִּיחוֹן תַּחְתֵּיהֶן כֵּן וְנוֹטִין אוֹתָהּ עַל (תִּכּוֹן) [הִכּוֹן]
וְאוֹכְלִין לֶחֶם עֲלֵיהֶם.
- ה. הַמִּלָּה הַזֹּאת מוֹבָאֵת בְּמַגִּילָה (ז:): וּבְגִיטִין (עח.), אֲךָ לֹא כְּמִלָּה עִבְרִית, וְלִכֵּן לֹא מוֹבָנֵת כְּאֵן
הַמִּלָּה לִשׁוֹן קֹדֶשׁ.
- ו. וּבְפִי רִח' כְּאֵן: בְּשׁוּחָה, כְּדֹכְתִּיב "וְהִלְכּוּ אֵלֶיךָ שְׁחוּחַ" (יִשְׁעִיָּה ס, יד) וְהוּא פִּי כְּפוּף,
כְּדֹכְתִּיב "הַלְכוּף כְּאֶגְמוֹן רֹאשׁוֹ".
- ז. לִפִּי גִרְסַתְנוּ – רַבָּא.
- ח. לִפִּי גִרְסַתְנוּ – אִיסְכּוּפָה.

טִרְסָקָל – שׁוֹלְחָן קָטָן עֲשׂוּי
מֵעֶרְבָה קְלוּפָה מִכּוֹסָה עוֹר. ר"ב
פִּי שֶׁלֹּחַן אוֹ כֹּסֶא בְּעַל שְׁלֹשׁ
רִגְלִים מִיּוֹנוֹת – טִרְסָקָלִס –
τραπεζαριον רִשִּׁי פִּי כְּאֵן סֵל.
וְכֵן פִּי רַבִּינוֹ בַּע' קִרְסְטֵל. לְקִמָּן
(קִלְט). יִשְׁנִם כְּנֶרֶה שְׁנֵי סוּגֵי
טִרְסָקָל.

טִרְסָקָל א

טִרְסָקָל ב

טִרְסָקָל ג

שְׁלִשְׁלָל – הוֹרִיד, הַשְׁפִּיל.
אֶסְכּוּפָה – מִפְתָּן, דְּרָגָה מִתַּחַת
לְרֹלֶת.
אֶזְדָּא – הֵלֶךְ.

מסכת שבת

פרק ראשון

ב' א' ב' [שבועות שתיים שהן ארבע] ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע, ומפורש בגמ' דפ' שבועות שתיים (שבועות דף ג' א') שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. ידיעות הטומאה ב' טומאת קדש וטומאת מקדש שהן ד', קודש ומקדש. יציאות השבת ב' הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית [שהן] ד', הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית. מראות נגעים ב' שאת ובהרת [שהן] ד', שאת ותולדתה בהרת ותולדתה^א, (ערך דע).

ב' א' המפיס מורסא, [ע' פסחים דף ק"ז א']^ב, (ערך מפיס א').

המפיס מורסא בשבת, עיין בערך מפיס [שם], מכה טריה (ישעי' א' ו') תרגו' כמחא^י מרססא, (ערך רס ב').

מפיס מורסא, פירוש בועא כלומר עוצר הבועא להוציא ממנה המוגלא והליחה, (המוספי ערך מורסא).

ד' א' הדביק^י פת בתנור בשבת במזיד התירו לרדותה קודם שתאפה שיבא לידי איסור סקילה, שהאופה בשבת מאבות מלאכות הוא, ולא אפשר^א. וקשיא לן^י מכדי רדיית פת חכמה ואינה מלאכה, דגרסינן בפ' כל כתבי (לקמן דף ק"ז ב') תנא דבי שמואל^י כל מלאכת עבודה לא תעשו יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, וכיון^י שאינה מלאכה אמאי לא פשטו לה להיתירא, ואמר ר' חננאל ז"ל^י קבלנו מרבותינו כי בעיא זו להיתר בפטור ומותר היא לפיכך לא אפשר^יטא, וי"א^י כי רדיית הפת (והאפייה) [האפויה]^א היא חכמה ואינה מלאכה אבל רדייתה בעודה עיסה קודם שיקרמו פניה מלאכה היא הלא^י תראה הפת האפויה אפשר לרדותה בסכין וכיוצא בה אבל העיסה אי אפשר לרדותה אלא בידים שנמצא כמו לש ועורך ומתקן הוא ואינו מקלקל ולפיכך

יקר הערך

א. כ"ה בד"פ וד"ו. ובד"א שאת "ותולדה" בהרת "ותולדה". ב. בעה"ק מפיס מורסא "פי' פותח". ג. כ"ה לנכון בד"פ. ובד"ו וד"א "קמחא". ד. כל הערך הזה הוא לשון פי' ר"ח הנדפס בדף ד' ע"א וע"ב והובא גם באו"ז הל' ערב שבת סי' ט'. ה. עי' דברי ההג"ה בפ"י ר"ח. ו. עי' באלפסי ור"ן ומאור ומלחמת. ז. כ"ה גם בש"ס כ"י א"פ בד"ס לרף קי"ז ב' וכו' גם בנוסחתינו בדף קל"א ב' וראש השנה דף כ"ט ב', אבל בדף קי"ז ב' בנוסחתינו תנא דבי ר' ישמעאל^י. ח. בפ"י ר"ח הנדפס נתחלפו ראשי השורות וצ"ל כבערוך. ט. המלות "ואמר ר' חננאל ז"ל" הם דברי הערוך, אבל באמת כל האמור למעלה ג"כ דברי ר"ח הם. י. הובא זה בשם ר"ח בתוס' ר"ה שם בד"ה רדיית הפת, והרשב"א בסוף פרק במה מדליקין מביאו גם כן בשם ר"ח במסכת ר"ה הנ"ל, אמנם לפנינו במס' ר"ה שם ליתא, רק בפ"י ר"ח כאן בשבת. יא. כ"ה לנכון בפ"י ר"ח, ובאו"ז שם ליתא מלה זו כלל. יב. מלת "הלא" חסר בד"א.

לא הזכירו במקום הזה^י הא דתנא דבי שמואל כלל ללמד שאינו דומה זה לזה, (ערך רד ד').

קלוטה כמו^י שהונחה [דמיא, פי' קלוטה כמו שהונחה]^{טו} תפושא באויר אעפ"י שלא הונחה כמו שהונחה דמיא, (ערך קלט).

בטרסקל^{טז} שבידו, פי"ז כלי שעושין אותו מערבה קלופה ואוכלין עליו לחם ורחב אמה א' ויש שרחב ב' אמות ובלשון קדש טסקא (מגילה ז' ב', גיטין ע"ח א') ובלשון ארמי טיריינא (פסחים פ"ח א') ויש לו מכסה עור, (א"ב, פי' בלשון יוני שלחן של שלש רגלים ורש"י לא חש לפי' המלה ט', - במסכת שבת בפ' ר"א דתולין (דף קל"ח א') אבל מטה וכסא טרסקל ואסלא פי' שהוא מין כסא וכשהאדם נוטה יושב על ארבע רגלים), (ערך טרסקל).

שלשל^י ידו למטה משלשה, ותורידם בחבל (יהושע ב' ט"ו) תרגו' ושלשלתנון באטונא, ושלחה מביתו (דברים כ"ד א', ג') תרגו' וישליתה^{כא} מביתה, (א"ב, תרגום ומוסרות ערוד (איוב ל"ט ה') ושולי ערודא, ובמסכת חולין פרק ואלו טרפות (דף ס"ג א') השולה דגים מן הים לשון העלאה דרך שלשול והוא הפך ירידה ותרגום ואת השלך (ויקרא י"א י"ז, דברים י"ד י"ז) וית שלי נונא, וענין קרוב לזה במסכת שבת פרק שמנה שרצים (דף ק"י א') כסא קמא מרפא אידך משלשל, פירוש מוריד ומריק הרעי), (ערך של ג').

בשוחה^{כב}, פי"כ כפוף כדכתיב (ישעי' נ"ח ה') הלכוף כאגמון ראשו, (ערך שח ב').

כדאמר רב^{כד} בכותל משופע, אשדות הפסגה (דברים ג' י"ז, ד' מ"ט) תרגום ירושלמי שיפוע^{כה} בית רמתא, (ערך שפע).

יקר הערך

יג. המלות "במקום הזה" חסר באו"ז שם. יד. בנוסחתינו "כמי". טו. כ"ה בד"ו. טז. בנוסחתינו "תני טרסקל" שבידו, ובפי' ר"ח "מתני' בטרסקל שבידו". יז. הובא דברי הערוך בר"ש כלים פ' כ"ב מ", ומסיים שם ויש שרחב ב' אמות ויש לו מכסה אחת של אבן כמו שיש לו לספסל רגל מצד א' ומצד אחת אין לו רגל אלא מניחו על האבן, עכ"ל ואולי כן הי' להר"ש בהערוך, וע' בפי' רב האי גאון שם דאיתא ונוטין אותה על תבן, נ"ל שצ"ל "אבן" [והח' עפשטיין הגיה "הפן"]. יח. ז"ל תשה"ג (גאוניקא ע' 318) [אוצה"ג פירושים ע' 2] "טרסקל טיריאנא ויש לו שם אחיר טיסקא". יט. במה שמפרש טרסקל של כאן "סל". אמנם כסא-טרסקל של דף קל"ח א' מפרש גם שם רש"י כדברי המוספי כסא של ד' רגלים (וכסא-טרסקל הוא שם אחד, וזה כוונת רש"י במה שכתב "כסא טרסקל כך שמו" והכוונה כך שמו של הכסא) ודלא כהרה"ג ר' שלמה באמבערגער בלמוד ערוך שחשב שדברי המוספי מוסבים ומקשים גם על פי' רש"י של פ' ר"א דתולין, ובאמת הוא ענין מפורד אצל המוספי ולא שייך לדבריו הקודמים. כ. בנוסחתינו "שלשל". כא. כ"ה בד"א. ובד"ו "וישל יתה" צ"ל מלה אחת "וישליתה", ובד"פ וישלינה. ולפנינו בתרגום ירושלמי "ויטייל יתה" (והערוך כוונתו לת"י והי' גירסתו "וישליתה"). כב. כ"ה לנכון בעה"ק ד"ק, ובד"ע "בהשוחה" (ולדעתי נשתרב טעות זה ממעתיק אחד שרגיל על לשונו לכתוב "בהשוחה" לציון של פרק השוחה במכשירין פ"ד). כג. ז"ל ר"ח "בשוחה, כדכתיב (ישעי' ס' י"ד) והלכו אליך שחוח והוא פי' כפוף, כדכתיב הלכוף כאגמון ראשו". כד. בכ"י הגיון שלמה "רבה", והוא כג' ש"ס כ"י בד"ס. ובנוסחתינו "רבא". כה. לפנינו ביונתן (דברים ג' י"ז) "תחום שפכות מיא מרמתא מדינחא", ובירושלמי "תחות בית שפכות קיטמא מן מדינחא", ובד' מ"ט בת"י "תחות משפך מרמתא" (כמו שהוא באונקלס).